

Aleksandar JAKIR, *Dalmacija u međuratnom razdoblju 1918. – 1941.*, Leykam international, Zagreb, 2018., 304 str.

Kraljevina Jugoslavija (prvobitno nazvana Kraljevstvom Srba, Hrvata i Slovenaca) posebice je diktirala, za budućnost odredila i time snažno obilježila povijesne procese (nacionalno-integracijske, modernizacijske, političke i brojne druge) u međuratnoj Dalmaciji. Zbog toga nije iznenađujuće da su se među publikacijama objavljenima na stogodišnjicu stvaranja jugoslavenske države našle i knjige dalmatinskih povjesničara. Splitski povjesničar, profesor na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu i njegov bivši dekan Aleksandar Jakir u svojoj se knjizi *Dalmacija u međuratnom razdoblju 1918. – 1941.*, objavljenoj u Leykamovoj biblioteci Hrvatska povijest i namijenjenoj ponajprije studentima povijesti, usmjerio prije svega na proučavanje socijalne historije navedene regije u međuraću. Knjiga je rezultat sazrelih promišljanja koja iza sebe imaju višedesetljetnu povijest jer potječe iz nadopunjenih istraživanja, prvobitno izloženih u prerađenoj doktorskoj disertaciji objavljenoj 1999. godine u nakladi Münchenskog R. Oldenbourga pod naslovom *Dalmatien zwischen den Weltkriegen. Agrarische und urbane Lebenswelt und das Scheitern der jugoslawischen Integration.*

Ulaskom u srž problema (problem dalmatinske (ne)razvijenosti, uprave, njezini modernizacijski i nacionalno-integracijski procesi, dosadašnje stanje istraženosti problematike) već u uvodnim napomenama (11 – 22) Jakir će u svojoj knjizi zasigurno brzo zainteresirati čitateljski krug kojemu je knjiga namijenjena. U prvom poglavlju pod naslovom „Dalmacija kao laboratorij i poprište procesa stvaranja modernih nacija“ (23 – 53) autor s pozicija konstruktivizma (Hobsbawm) teoretski raspravlja o obilježjima nacionalnog identiteta dalmatinskih Hrvata i Srba. Pri tome se posebice posvećuje ulozi Katoličke crkve i Srpske pravoslavne crkve u nacionalno-integracijskim procesima u međuratnoj Dalmaciji. U poglavlju „Kraj *Velikog rata* i kraj Austrije u Dalmaciji“ (54 – 71) Jakir opisuje stanje u Dalmaciji za vrijeme Prvog svjetskog rata, imploziju austrijske uprave na njegovu kraju i oduševljenje slomom Austro-Ugarske Monarhije te stvaranjem Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca. To je oduševljenje, međutim, dobrim dijelom bilo uvjetovano i strahom od Italije, kako autor naglašava u poglavlju „Dalmacija i Jadransko pitanje“ (72 – 92) koje se koncentrira na borbu između Italije i Jugoslavije oko istočnojadranske obale, a čiji su koraci u rješavanju bili Rapallski i zatim Nettunski ugovor. Snažno oslanjanje na dosadašnje rezultate hrvatske historiografije vidi se u poglavlju „Politička mobilizacija u znaku jugoslavenstva i pokušaj stvaranja nove nacije“ (93 – 111) koje rasvjetljuje

raširenu tezu o snazi jugoslavenske političke ideologije u međuratnoj Dalmaciji. Nju je dobrim dijelom svojim terorističkim djelovanjem na negativan način obilježila Organizacija jugoslavenskih nacionalista (ORJUNA) čiju ideologiju Jakir opisuje kao spoj velikosrpstva i integralnog jugoslavenstva, ali i smatra (96) da je u međuratnoj Dalmaciji jugoslavenska politička ideologija u cjelini poražena ubrzo nakon stvaranja jugoslavenske države.

Možda i najizvorniji te svakako najimpresivniji, a veličinom najopsežniji dijelovi knjige su poglavlja „Politički i gospodarski život u Dalmaciji u međuratnom razdoblju“ (112 – 162) te „Dalmatinsko selo u međuratnom razdoblju“ (164 – 222). Knjiga u njima govori ponajprije o društvenim aspektima života u povezanosti sa zaostajućom modernizacijom, odnosno gospodarskim, infrastrukturnim, zdravstvenim, migracijskim, agrarnim i drugim problemima u međuratnoj Dalmaciji. Jakir tako, primjerice, u braudelijanskoj maniri borbe ljudi sa sredozemnom geografskom determiniranošću živo ocrtava svakodnevicu splitskog seljačkog proletarijata i ostalih dalmatinskih seljaka te kulturu i bijedne uvjete života na selu opterećenom, među ostalim, neriješenim agrarnim odnosima i zastarjelim načinom obrade tla. Na taj je način autor nakon više desetljeća u historiografiji ponudio novi model za razumijevanje zaostale agrarne modernizacije u Dalmaciji. Posljednje poglavlje pod nazivom „Glavne značajke društvenih i političkih procesa“ (223 – 272) više nego prethodna poglavlja razjašnjava širenje i učvršćenje političke dominacije Hrvatske seljačke stranke u međuratnoj Dalmaciji. Ona nije bila glavni faktor jedino u suzbijanju nepismenosti i prosvjeđivanju, već i u kataliziranju procesa „stvaranja modernog poimanja nacije u najširim slojevima“ (248), procesu koji se upravo dovršavao u ovome razdoblju, naglašava Jakir, a što je po njemu znatno pridonijelo porazu jugoslavenske političke ideologije. U „Zaključnim razmatranjima“ (273 – 281) autor ponavlja najbitnije spoznaje i zaključke iz sadržaja izloženog u knjizi.

Iako je knjiga *Dalmacija u međuratnom razdoblju 1918. – 1941.*, kao i ostale knjige iz spomenute biblioteke, ponajprije namijenjena studentima povijesti, što se primjerice vidi u načinu citiranja kojim je najnužniji znanstveni aparat smješten na kraju poglavlja, ona će svoj put naći i do profesionalnih povjesničara te ostalih zainteresiranih čitatelja. Taj će krug možda zaželjati vremenski ravnomjerniji longitudinalni prikaz problematike o kojoj se raspravlja u poglavljima knjige jer se ona koncentriraju ponajprije na početak i kraj međuraća. Jednako poželjnim ostaje dokazati utjecaj politički indiferentnih religijskih institucija na razvoj nacionalne svijesti različitih etničkih grupa u međuratnoj Dalmaciji s obzirom na taj proces u 19. stoljeću, a posebice ima li se u vidu da Jakir naglašava upravo snažniji utjecaj (često antiklerikalnih) političkih stranaka na razvitak nacionalnih

identiteta. Slična je i potreba reevaluacije tema iz političke povijesti o kojima autor spoznaje crpi uglavnom od jugoslavenske historiografije, ali sve navedeno, međutim, ovisi i o stanju istraženosti u hrvatskoj povijesnoj znanosti. Pri tome se može spomenuti i da Jakir novije radove iz hrvatske historiografije često doslovno citira, ali te citate lijepo uklapa u svoj narativ. Njegova je knjiga kao impresivan i relevantnim ilustracijama popraćen prikaz socijalne historije, koji ne nudi suhoparnu faktografiju, već zanimljiv prikaz dubljih društvenih procesa, a posebice s obzirom na nedovoljnu istraženost dalmatinskog međuraća, i više nego dobrodošao prilog u hrvatskoj historiografiji.

Matko Globačnik

